

มรดกโลกของไทย

● นำเสนอเมื่อ 3 ม.ค. 2551

มรดกโลกของไทย

ภาพเขียนบนผนังถ้ำ โครงกระดูก เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือเครื่องประดับของมนุษย์ในสมัยก่อนที่จะถูกคนพบศาสนาสถาน และสภาพที่อยู่อาศัยภายในถ้ำ หรือเพิงผา หรือแมงกระตังซากพืชและเมล็ดพืชคือหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในปัจจุบันเคยเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของมนุษยชาติอีกแหล่งหนึ่งมาตั้งแต่ครั้งอดีตกาลนานนับหมื่นปี

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานดังกล่าวบรรพบุรุษคนไทยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่และได้มีการก่อตั้งอาณาจักรขึ้นหลายอาณาจักร ซึ่งมีรูปแบบของอารยธรรมที่แตกต่างกันในภูมิภาคต่างๆของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี ลานนา สุโขทัย หรืออยุธยา โบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง พระธาตุพนม เทวรูปพระวิฆเนสกุลช่างสุโขทัย หรือเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ สิ่งเหล่านี้คือประจักษ์พยานแห่งความรุ่งเรือง และความมั่งคั่งของอารยธรรมไทย

ในขณะเดียวกันด้วยสภาพภูมิประเทศที่ประกอบด้วย เกาะ แก่ง โขดหิน เขิงผา ภูเขา ป่าไม้ ฯลฯ ประกอบกับที่ตั้งของประเทศไทยอยู่ในเขตภูมิอากาศร้อนชื้น จึงทำให้ประเทศของเรามั่งคั่งไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น ป่าไม้เขตร้อนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และป่าดึกดำบรรพ์ของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ที่มีคุณค่าในความหลากหลายทางชีวภาพและความงามตามธรรมชาติ ลีเจียมมรดกของน้ำทะเลที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ แนวปะการังที่งดงามและอุดมสมบูรณ์ ติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลกที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน เป็นต้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติอันทรงคุณค่าของประเทศไทย ที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสรรค์รักษาและสืบทอดไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลานชาวไทย

ในปีพุทธศักราช 2534 และ 2535 คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ได้ประกาศให้แหล่งมรดกโลก ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของไทยจำนวน 4 แหล่งคือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก อันนำมาซึ่งชื่อเสียง เกียรติภูมิ และศักดิ์ศรีของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

มรดกโลกของไทย

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก

ความยิ่งใหญ่ และความงดงามของปิรามิดแห่งอียิปต์ แกรนด์แคนยอนแห่งมลรัฐโคโรลาโด หรือแม้แต่มาซูปิกซูของนครโบราณอินคา และทะเลสาบปล่องภูเขาไฟร่องโกรแห่งแอฟริกาตะวันออกนั้น มีลักษณะใดคล้ายคลึงกันบ้างหรือไม่ แม้อาณาที่เหล่านี้นั้นแทบจะไม่มีลักษณะใดคล้ายคลึงกัน ต่างล้วนก็เป็นสถานที่อันมีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ หากเราสูญเสียสถานที่เหล่านี้ไป เราก็ไม่สามารถที่จะสร้างกลับคืนมาได้อีกแล้ว สถานที่เหล่านี้ รวมทั้งสถานที่อื่นอีกหลายแห่งทั่วโลกต่างได้รับการบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ คือ

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกที่ได้รับการรับรองในการประชุมประจำปีของยูเนสโก ในปีพุทธศักราช 2515 โดยบทบาทของอนุสัญญาฯ คือการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสถานที่ต่างๆ ให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกเหล่านี้ขึ้นเป็นแหล่งที่น่าสนใจ และมีคุณค่าระดับนานาชาติ ทั้งนี้ การอนุรักษ์สถานที่เหล่านี้ คือความรับผิดชอบของมนุษยชาติที่ปวง เพราะฉะนั้นเป้าหมายหนึ่งของอนุสัญญาฯ ก็คือส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนานาชาติและมวลมนุษยชาติ เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน กล่าวคือการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทั้งวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของกันและกัน เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาแล้วที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในมวลมนุษยชาติ ต่างพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติเพื่อการอยู่รอด ในขณะที่วัฒนธรรมกลับกลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าเพียงนามธรรม แม้อันที่จริงแล้วธรรมชาติและวัฒนธรรมต่างเป็นสิ่งเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน เพราะเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ถูกกำหนดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ และบ่อยครั้งที่ผลงานสร้างสรรค์ของมวลมนุษยชาติ มีความสวยงามได้ก็เพราะธรรมชาติที่แวดล้อม

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกได้ตระหนักถึงความคงอยู่ของมรดกโลกอันเป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติทั้งปวง และพยายามกระตุ้นให้เกิดการตระหนักว่ามนุษยชาติทุกคนมีภาระหน้าที่ร่วมกัน ในการปกป้องรักษามรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติไว้ ด้วยการจัดทำบัญชีรายชื่อมรดกโลกขึ้น

คณะกรรมการมรดกโลก

ในการร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ประเทศภาคีจะร่วมให้สัตยาบันในอันที่จะอนุรักษ์แหล่งมรดกที่มีคุณค่าของโลกในพื้นที่ความคุ้มครองของประเทศนั้นๆ อาจกล่าวได้ว่าประเทศดังกล่าว คือ ตัวแทนของมวลมนุษยชนโลกที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลแหล่งมรดกโลกให้เป็นสมบัติต่อชุมชนหลังสืบไป ในขณะที่เดียวกันนานาประเทศก็ให้การสนับสนุนประเทศนั้นๆ ในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกของไทยด้วย

ภายใต้อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกได้กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการมรดกโลกขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นหนึ่งในกลไกประสานความร่วมมือของประเทศภาคีสมาชิก คณะกรรมการมรดกโลกประกอบด้วยกรรมการจาก 21 ประเทศ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประเทศภาคีสมาชิกทั้งหมด โดยจะร่วมประชุมกันปีละหนึ่งครั้ง โดยมีหน้าที่หลัก 2 ประการคือ

- พิจารณาคัดเลือกแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยมี ICOMOS (International Council on monuments and Sites) และ IUCN (World Conservation Union) เป็นองค์กรที่ปรึกษาทางวิชาการ ในการพิจารณาขอเสนอของแหล่งมรดกโลก ตลอดจนจัดทำรายงานผลการประเมินความเหมาะสมของแหล่งที่นำเสนอเป็นมรดกโลกด้วย

- บริหารกองทุนมรดกโลก รวมทั้งพิจารณาจัดสรรให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและการเงินต่อประเทศที่ร้องขอมาอีกด้วย

ข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลก

แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

- เป็นตัวแทนซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ ด้านศิลปกรรมหรือตัวแทนของความงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันฉลาดยิ่ง หรือ

- เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวนและภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

หรือบนพื้นที่ใดๆของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม หรือ

- เป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่ง หรือเป็นของแท้ดั้งเดิม หรือ

- เป็นตัวอย่างของลักษณะโดยทั่วไปของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม หรือ

- เป็นตัวอย่างของลักษณะเด่นชัด หรือขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความเปราะบางด้วยตัวมันเอง หรือเสื่อมสลายได้ง่ายเพราะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่สามารถกลับคืนดั้งเดิมได้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หรือ

- มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

แหล่งมรดกทางธรรมชาติ

- เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการสำคัญๆในอดีตของโลก อีกทั้งยังรวมถึงแหล่งที่เป็นตัวแทนของยุคสำคัญๆในอดีต เช่น ยุคของสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก หรือยุคน้ำแข็ง ซึ่งมนุษย์ดึกดำบรรพ์และสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก หรือ

- เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ในลักษณะนี้ แตกต่างจากลักษณะในข้อ 1. กล่าวคือจะเน้นขบวนการที่กำลังจะเกิดอยู่ในชุมชนพืชและสัตว์ การเกิดสภาพภูมิประเทศต่างๆไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ทะเลและแหล่งน้ำ ผิวดิน ลักษณะดังกล่าวนี้จึงรวมถึง (ก) ขบวนการทางธรณีวิทยา ธารน้ำแข็ง หรือภูเขาไฟ (ข) วิวัฒนาการทางชีววิทยา ตัวอย่างของกลุ่มสิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไมเขตร้อน ทะเลทราย ที่ราบทุนดรา (ค) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ลักษณะภูมิประเทศที่มีการทำเกษตรกรรมแบบขั้นบันได

- เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากเป็นพิเศษ เช่น การเกิด หรือลักษณะ หรือแหล่งที่มีความงดงามทางธรรมชาติกว่าพื้นที่อื่นๆ เช่น ระบบนิเวศที่มีลักษณะพิเศษ สภาพทางธรรมชาติ (ตัวอย่างเช่น ภูเขา น้ำตก แม่น้ำ) แหล่งรวมหนาแน่นของสัตว์ สภาพทิวทัศน์ที่มีพืชบางชนิดเป็นองค์ประกอบ และแหล่งรวมการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือ

- เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่หายากหรือที่ตกอยู่ในภาวะอันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

บทบาทของประเทศไทยกับคณะกรรมการมรดกโลก

คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2530 และเห็นชอบให้นำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของไทยรวม 6 แห่ง เพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอโยธยา อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทางทะเลหมู่เกาะตะรุเตา และ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532 เป็นต้นมา

ประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการมรดกโลกเป็นประจำทุกปี

เพื่อรับทราบแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการแหล่งมรดกโลกในระดับสากล

เพื่อนำมาเป็นแนวทางการดำเนินงานในประเทศ

นอกจากนั้นประเทศไทยยังได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการมรดกโลกซึ่งมีทั้งหมด 21 คนจาก 21

ประเทศ โดยได้รับการเลือกตั้งในสมัยประชุมของสมัชชาของประเทศภาคีในอนุสัญญาครั้งที่ 7 ปีพ.ศ. 2532

และมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี

ต่อมาในปีพ.ศ. 2533

คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกขึ้น โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ เป็นประธาน และสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นฝ่ายเลขานุการ

เพื่อดำเนินงานต่างๆให้เป็นไปตามข้อผูกพันของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก เช่น การเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการมรดกโลก

การเสาะแสวงหาแหล่งมรดกวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีคุณค่าและความสำคัญ

เสนอเพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกรวมทั้งการให้ความคุ้มครอง

สงวนรักษาส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและชาติให้คงอยู่เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติตลอดไป เป็นต้น

นอกจากนั้นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกนี้

ยังมีหน้าที่ในการประสานงานและสอดส่องดูแลให้มีการดำเนินงาน ตามแผนการจัดการแหล่งมรดกโลกด้วย

ซึ่งคณะกรรมการแห่งชาติได้ร่วมกันปรับปรุงขอมูลรายละเอียดของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ 6

แหล่งที่ได้ทำการเสนอไปแล้วให้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของคณะกรรมการมรดกโลก

และคณะกรรมการมรดกโลกได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาตรวจสอบขอเท็จจริงและศักยภาพ

ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและชาติทั้ง 6 แห่ง โดยละเอียดและในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก

ครั้งที่ 15 ปีพ.ศ. 2534 ที่ประเทศสาธารณรัฐจีน แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจำนวน 2 แห่ง

คืออุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร

และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอโยธยากับแหล่งมรดกทางธรรมชาติ 1 แห่งคือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร

ห้วยขาแข้ง ได้รับการประกาศให้บรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก และในปีถัดมาคือพ.ศ. 2535

ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 16 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

ได้ประกาศให้เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นแหล่งมรดกโลกอีกแห่งหนึ่ง

ในปีพ.ศ. 2535 ประเทศไทยได้เข้าร่วมงานฉลองครบรอบ 20 ปีของอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของโลกระหว่างวันที่ 8-11 กันยายน 2535 ณ สำนักงานใหญ่ องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยการเผยแพร่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของไทย ทั้งในรูปนิตยสาร การแสดงสไลด์มัลติวิชั่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่แหล่งมรดกโลกของไทยแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่รู้จักแก่นานาประเทศอีกด้วย

นอกจากนี้ประเทศไทย โดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมยังได้รับเกียรติเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 18 ระหว่างวันที่ 17-18 ธันวาคม 2537 ที่จังหวัดภูเก็ต โดยมีผู้แทนจากประเทศภาคีสมาชิกต่างๆทั่วโลก เดินทางมาร่วมประชุมรวม 45 ประเทศ จำนวน 149 คน รวมทั้งผู้แทนองค์กรที่ปรึกษาทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ คือ ICOMOS ICCRM และ IUCN โดยได้รับเกียรติจากนายแพทย์ปรีชา มุสิกกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น เป็นประธานเปิดการประชุม ศาสตราจารย์ ดร. อุดล วิเชียรเจริญ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนและเป็นประธานคณะกรรมการมรดกโลกในการประชุมครั้งนั้นด้วย การประชุมดังกล่าวได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้บทบาทของประเทศไทยในคณะกรรมการมรดกโลกมีความโดดเด่นชัดเจน และเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศมากขึ้นอีกด้วย

ขอขอบคุณข้อมูลจาก <http://www.geocities.com/thaiheritage/>